

O'ZBEKISTON ALOQA VA AXBOROTLASHTIRISH AGENTLIGI
TOSHKENT AXBOROT TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
SAMARQAND FILIALI

Informatika va AT kafedrası

Tizimli dasturiy ta'minot fanidan:

REFERAT

Mavzu: WINDOWS operatsion tizimi dasturlarni o'rnatish va ishlatish bo'yicha
YOTEK.

Bajardi:304-g.Po'latova.Ch
Ilmiy rahbar: Nazarov.B.

Samarqand-2011

Mundarija:

Kirish.

I Windows operatsion tizimi va uni o'rnatish.

II Windows operatsion tizimining standart dasturi Call.exe dasturi.Kalkulyatordan foydalanish.

III Windows operatsion muhitida tarmoqdan foydalanish..

IV Windows operatsion tizimi muhitida Paint grafik muharriri.Grafiklar bilan ishlash

V Windows operatsion tizimida fayllar bilan ishlash.

VI Word matn muharririda matn bo'laklari bilan ishlash.

Xulosa.

Foydalanilgan adabiyotlar.

Kirish

WINDOWS muxitida amaliy dasturlar juda katta ahamiyatga ega bulib, bular asosiy vazifalari bir biridan farkli ravishda EXM dan foydalanishning mohiyatini yoritib beradi.

MASALAN:

WORD – matnli xujjatlarni tuzish, kuzdan kechirish, taxrir qilish va chop etish uchun xizmat kiladi.

WORD – matnli va tasviriyl ma'lumotlar ustida yuzdan ortiq operasiyalarni bajaruvchi va matnli dasturlar sinfiga kiruvchi eng takomillashgan amaliy dasturlardan biri xisoblanadi.

WORD yordamida ixtiyoriy kurinishdagi xujjatni juda tez va yuqori sifatli tayyorlash mumkin.

EXCEL – elektron jadval. U WINDOWS operasion tizimi boshkaruvida ma'lumotli elektron jadvalni tayyorlash va kayta ishlashga muljallangan.

EXCEL da tayyorlangan xar bir xujjat ixtiyoriy ism .XLS kengaytmadan iborat fayl buladi.

EXCEL da odatda bunday fayl «ish kitobi» deb yuritiladi.

ACCESS – ma'lumotlar ombori. Bu amaliy dasturda axborotlarni jamlash, qayta ishlash, saklash, kuzatish va xakozo amallar bajariladi.

POWER POINT – universal, imkoniyatlari keng bulgan, kurgazmali grafika amaliy dasturlari sirasiga kiradi va matn, rasm, chizma, grafiklar. Animasiya effektlari, ovoz, videorolik va boshqalardan tashkil topgan slaydlarni yaratish imkonini beradi. Ma'lumotlarni taqdimot qilishda qullaniladi. Bularni slayd yaratish, tasvir chikarish, diagramma, akustik malumotlardan foydalanish, animasiya ishlarini bajarishda va shunga uxshash amallarni bajarish jarayonida qullaniladi.

I Windows operatsion tizimi va uni o'rnatish.

1. Kompyuterlar ikki muhitda ishlaydi. Birinchisi matnli muhit odatda MS DOS muhiti dyeb ataladi, ikkinchisi grafik muhit odatda WINDOWS muhiti dyeb ataladi. WINDOWS operatsion tizimi 1985 yildan boshlab Microsoft kompaniyasi tomonidan sotuvga chiqarilgan va ishlatila boshlangan. Hozirda uni bir qancha vyersiyalari bor. Dastlabki yaratilgan vyersiyasi WINDOWS-0 dyeb nomlangan. Kyeyinchalik 1990 yillardan kyeyin bu operatsion tizim rivojlandi va tyezda jahonga tarqaldi. Hozirgi kunda WINDOWS operatsion tizimining WINDOWS-3.11, WINDOWS-95, WINDOWS-NT, WINDOWS-98, WINDOWS-2000, WINDOWS Mellinum vyersiyalari yaratilgan. (Izoh: shu yerda

o`quv yurtida o`rnatilgan vyersiyasi aytilish kyarak.)

WINDOWS so`zi inglizchadan olingan bo`lib oynalar, darchalar dyegan ma'noni bildiradi. WINDOWS operatsion tizimi hozirda butun jahonga kyeng tarqalgan operatsion tizimlardandir.

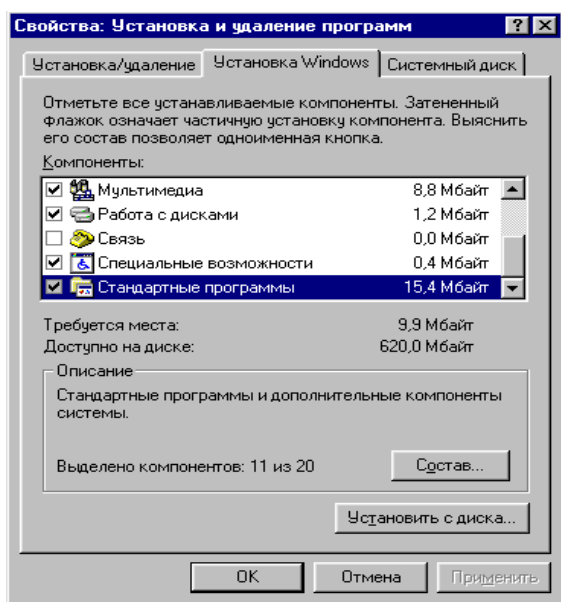
WINDOWS opyerasin tizimi quyidagi imkoniyatlarga ega:

- ❖ kompyuter imkoniyatini kyengaytiradi;
- ❖ foydalanuvchi uchun juda qulay;
- ❖ tyezkor xotiradan unumli foydalanadi;
- ❖ zamonaviy dasturlardan va qurilmalardan foydalanadi;
- ❖ bir vaqtda bir nyecha dasturlarni ishlatish imkoniyatiga ega;
- ❖ ovozlar va vidyeo yozuvlar bilan ishlash imkoniyatini yaratadi;
- ❖ foydalanuvchilar o`zi uchun ishchi stoli va ishchi stoliga fonlar, tasvirlar tanlash imkoniyatiga ega;
- ❖ internet, intranet halqaro tormoqlardan foydalanish imkoniyatini yaratadi;
- ❖ Windows operatsion tizimi o`rnatilganda o`zining standart dasturlarini o`rnatadi;
- ❖ Windows operatsion tizimida dasturlar bir-biridan axborot almashinish imkoniyat mavjud;
- ❖ sichqoncha bilan ishlash juda qulay;

2.Windows-95 operatsion tizimini kompyuterda o`rnatish uchun quyidagi talablar quyiladi:

- ❖ Intel38 DX shaxsiy kompyuteri va undan yuqori;
- ❖ sichqoncha;
- ❖ tyezkor xotira 4 Mbt va undan yuqori (8 Mbt tavsiya qilinadi);
- ❖ VGA vidyeo tizimi (SVGA tavsiya qilinada);
- ❖ qattiq disk (vinchyestr) da eng kamida 200 Mbt bush joy bo`lishi talab qilinadi;
- ❖ MS DOS-3.20 yoki undan yuqori (5.0 yoki undan yuqori tavsiya etiladi)
- ❖ agar elyektron pochta bilan ishlash kyarak bo`lsa modyem;
- ❖ tarmoq qurilmasmi (agar tarmoq bilan ishlash kyarak bo`lsa);

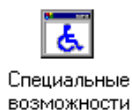
Windows operatsion tizimi o`rnatilsa diskda Windows, Program Files, Recycled kataloglarini hosil qiladi. Mashinaga Windows-95 operatsion tizimida Windows katalogi 150 Mbt dan ortiqroq hajmdagi axborotni o`z ichiga oladi.

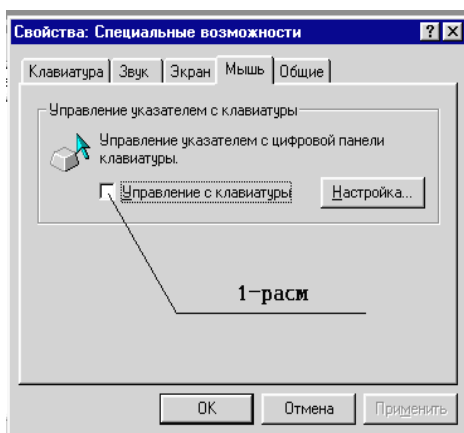
1-рasm

Masalan, qulog`i yaxshi eshitmaydigan va organlari yaxshi harakatlanmaydigan odamlarni ishlashi uchun shunday imkoniyatlar yaratilgan. Foydalanuvchi ekranning, sichqoncha va klaviaturaning ish ryejimini o`zgartirishi va tovush signallaridan foydalanishi mumkin. Foydalanuvchiga sichqonchadan foydalanish noqulay bo`lsa klaviaturadan foydalanishi mumkin.

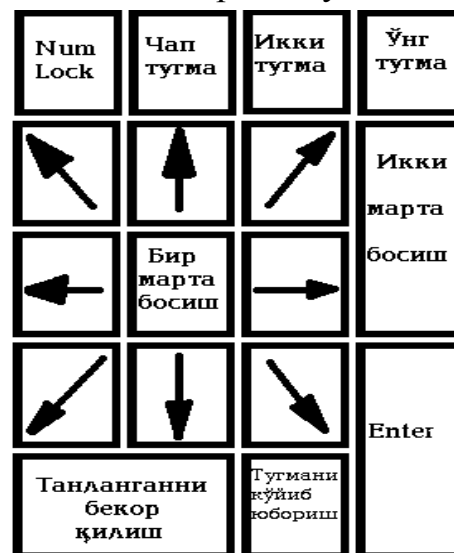
Maxsus imkoniyatlardan foydalanishi uchun boshqarish panyelidan «Spyetsialnye azmojnosti» (2-rasm) tamg`asiga

Ikki marta sichqoncha knopkasini bosish kyerak. Shunday kyeyin myenyuning «Mo`sh» (3-rasm) bo`limiga o`tiladi va «Upravliny klaviatura» to`g`risiga maxsus byelgi qo`yilib OK byeriladi.

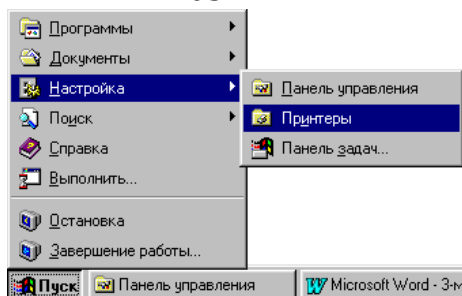

2-рasm

Klaviaturadan boshqarishni am-alga oshirish uchun yoki byekor qilish uchun chap tomondagi Ctrl va Alt hamda Num Lock tugmalar (klavishlari) birgalikda bosiladi. Ushbu 4-rasmda qo'yidagi klaviaturalardan sichqonchani boshqarish tasvirlangan. Sichqoncha ko'rsatgichini klaviatura yordamida tyez harakatlantirish uchun Ctrl klavishini bosib turib yo'nalish tugmalarini bosish kyerak. WINDOWS 95 da matnlar, blan-kalarni, rasmlarni va grafik hamda diagrammalarni chop etish uchun printyerlardan f oydalani-ladi. Buning uchun birinchi navbatda kyerakli printyerning drayvyerini o'rnatish uchun(5-rsm): 1. «PUSK» tugmachasi bosiladi. 2. Sichqoncha ko'rsatkichi Nastroyka punkitiga o'tkaziladi. 3. Printyeri punkti tanlanadi. «Printyeri» oynasida drayvyeri bor printyerlarning ro'yxati kompyutyerga bironta printyerning drayvyeri `rnatilmagan bo'lishi mumkin. Yangi drayvyerni o'rnatishni ko'rib c hiqamiz. «Ustanovka printyera» byelgisiga ikki marta sichqoncha ko'rsatgichini bosamiz. Ekranda «Ustanovka printyera» oynasi paydo bo'ladi.

4-rasm

«Dalyeye» byelgisi bosiladi. Shunda ikkinchi muloqat oynasi paydo bo'ladi. Unda printyer kompyutyerga to'g'ridan to'g'ri o'langanligi yoki tarmoq (syet) orqali bog'langanligini aytish kyerak. Bizning kompyuterlar Lokal bo'lganligi ya'ni (har biri a'lohida ishlaganligi uchun, tarmoq orqali ulash ham mumkin) «Lokalniy» byelgisini byelgilab «Dalyeye» byelgisi bosiladi. Shundan so'ng kyeyingi muloqat oynasi hosil bo'ladi. Paydo bo'lgan oynadan Printyerni ishlab chiqargan firma tanlanadi. O'ng tomondagi oynachasida shu firma ishlab chiqargan printyerlar ro'yxati chiqadi. Kyerakli printyer tanlanib «Dalyeye» byelgisi bosiladi. Printyerni qaysi portga ulash aniqlanadi (kompyuter o'zi aniqlaydi). Ko'pchilik printyerlar LTP1 portiga o'langanligi uchun shu port tanlanib «Dalyeye»bosiladi.

Ushbu printyer doimo ishlatiladimi yoki boshqa printyer ham ishlatiladimi savoliga («Po umolchaniyu») ha yoki yo'q tanlanib «Dalyeye» bosiladi.

To'g'ri o'rnatilganligini tyekshirish uchun sinov «varag`ini chop etasanmi» dyegan savol byeradi.

Agar printyerga qog'oz qo'yib «Da» tugmasi bosilsa o'rnatilgan printyer haqida ma'lumot chiqadi. Shu ma'lumotni o'qib bo'lsa dyemak printyer to'g'ri o'rnatilgan, aks holda boshqa martadan o'rnatish kyerak.

- ❖ Windows operatsion tizimida bir necha dasturlarni bir vaqtda yuklash mumkin. Dastur ishga
- ❖ tushirilganda oyna shaklida paydo bo`ladi.
- ❖ Dasturlarning yuklanganligi haqida masalalar panyelida dastur tamg`asi va nomi ko`rsati lgan masala
- ❖ yoki dastur byelgisi ko`rsatilgan indikator paydo bo`ladi. Yuklangan b a'zi dasturlarni masalar
- ❖ panyelida hyech qanday byelgi byermaydigan hollari ham bo`lishi mumkin.
- ❖ WINDOWS bu oynalardan tuzilgan. Oynalar faol (joriy) oyna va faol bo`lmagan oynalarga bo`linadi.
- ❖ Yuklangan dasturlar tarkibidan foydalanuvchi ishlayotgan oyna (dastur) yoki kursor turgan oyna
- ❖ faol (joriy) oyna dyeyiladi.
- ❖ Yuklangan dasturlar tarkibidan foydalanuvchi ishlatmayotgan oyna (dastur) faol bo`lmagan
- ❖ oyna hisoblanadi.
- ❖ Yuklangan dasturlar tarkibidan boshqasiga o`tish ikki usulda amalga oshiriladi: (oynalarni almashtirish)
- Masalalar panyelidagi tamg`alardan kyaraklisiga sichqoncha ko`rsatkichi olib boriladi va sichqoncha
- chap tomon tugmachasi bosiladi.
- Chap Alt tugmachasini bosilgan holda Tab tugmachasi bosiladi. Natija yuklangan dasturlar ro`yxat
- i hosil bo`ladi. Kyeraklisi Chap Alt tugmachasini bosilgan holda Tab tugmachasi yordamida
- tanlanadi va Alt tugmachasi qo`yib yuboriladi.

Bundan tashqari WINDOWS ning oldingi vyersiyalari (turlar, ya'ni WINDOWS 3.1 va

WINDOWS 3.11) dagidyek ALT va TAB klavishlaridan foydalanilish mumkin.

Oynalarni yopish bir necha usulda amalga oshiriladi:

- Chap Alt tugmachasini bosilgan holda F4 tugmachasi bosish bilan; (AltQF4)
- Sichqoncha yordamida oynaning o`ng tomon yuqori qismida joylashgan ☒ tugmachasi bosiladi;
- Masalalar panyelidagi masala o`stiga sichqoncha ko`rsatkichi olib borilib o`ng tomon tugmachasi
- bosiladi va amallar ruyxatidan “Zakro`t” amali tanlanadi va sichqoncha chap tomon tugmachasi
- yoki “Enter” tugmachasi bosiladi.
- Oynani yopish uchun yuqoridagi myenyuning fayl bo`limiga kirish Zakrt yoki Vixod buyrug`i
- byeriladi. Shundan kyeyin dastur oynasi ekrandan yopiladi, hamda masalalar panyelidan dastur
- byelgisi yo`qoladi.

Oynalarni o`lchamini uzgartirish:

- Oynalarni o'lchamini o'zgartirish uchun uning chyeqarasiga sichqoncha olib boriladi, natijada
- uning ko'rinishi quyidagicha ↔ bo'ladi. Sichqoncha chap tugmachasi bosilgan holda
- harakatga kyeltiriladi.

Oynalarni joyidan siljitish uchun oynaning yuqori qismida joylashgan 1-rasmdagi ko'rinishiga sichqoncha

olib borilib chap tugmacha bosilgan holda xarakatlantiriladi. (1-rasm)

- Sichqoncha chap tugmachasi tyezlikda ikki marta bosilsa oynaning holati o'zgaradi.
 - Agar yuklangan dasturlar soni ortib kyetsa kompyutyerni ishlash tyezligi kamayib qoladi. Shuning
 - uchun biror dasturni ishga tushirishdan oldin masalalar panyeliga qarash kyerak. Agar ushbu
 - dastur yuklangan bo'lsa faqatgina oynani tiklash.
 - Oynaning pastki qismida gorizantal holatda ◀ ▶ knopkalar bor. Ushbu knopkalar oynadagi axborotlar kyetmay qolganda axborotlarni chapga va o'nga surib ko'rish uchun ishlatiladi. Bundan tashqari
- varaq varaq axborotlarni o'qish uchun oynaning o'ng tomonida ▲ ▼ tugmachalari bor bu tugmalar orqali pastga yoki yuqoriga surib o'qish mumkin.
- Oynaning yuqori qismida

ko'rinishida buladi. Bu yerda myenyu va asbolar panyeli mavjud. Myenyu qismdan dasturni boshqarish, ya'ni fayllarni ochish yopish, oynani turli ko'rinishlarga o'tkazi va x.k.. Asboblar panyeli tugmalari esa fayl va katolog-lardan nusxa ko'chishi, uchirish, nusxa olganni ko'yish

II Windows operatsion tizimining standart dasturi. Call.exe dasturi. Kalkulyatordan foydalanish.

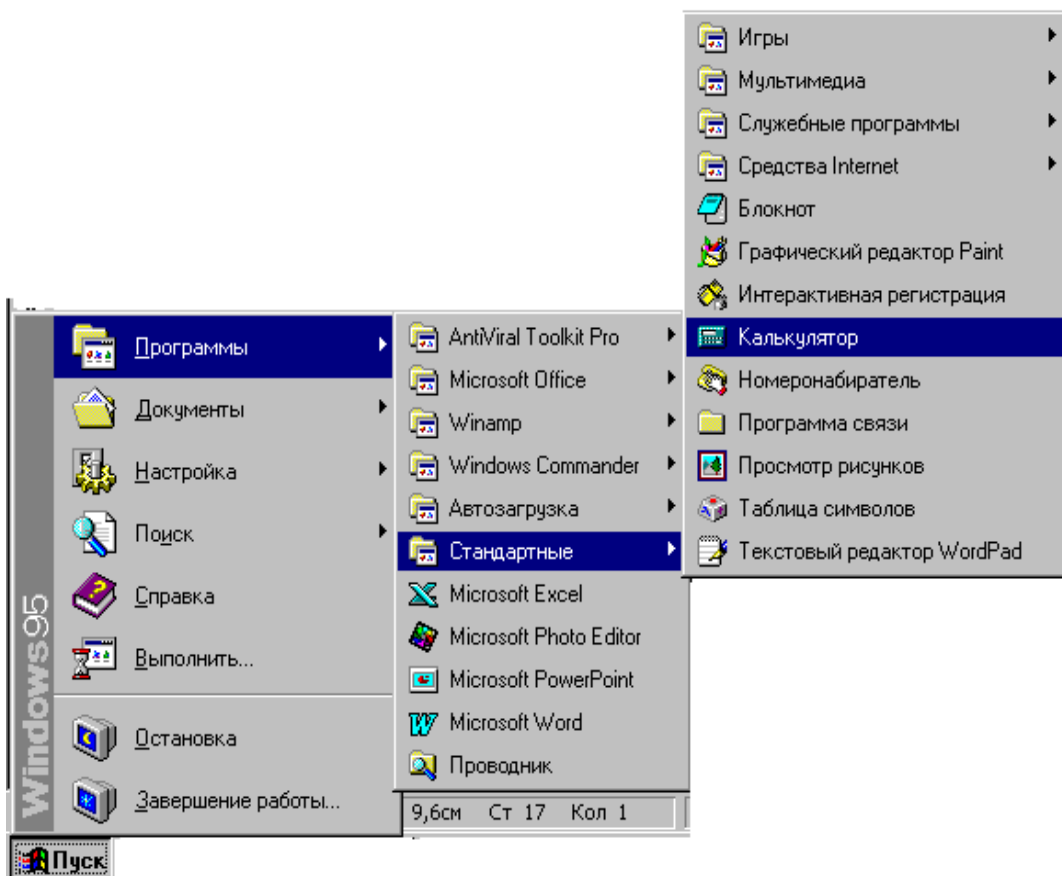
Windows

95

kompyutyerga o'rnatilganda u bilan uning standart dasturlari ham urnatiladi.

Uning standart dasturlaridan biri bu «Kalkulyator» muhitidir.

Kalkulyatorni Windows katalogidagi "Call.exe" fayli ishga tushuradi. Uni bosh myenyu yordamida ham ishga tushurish mumkin.

Пуск—Programmo`—Standartno`ye – Kalkulyator

Kalkulyatorni ikki hil ko'rinishi mavjud. Oddiy ko'rinish va muxandist ko'rinish.

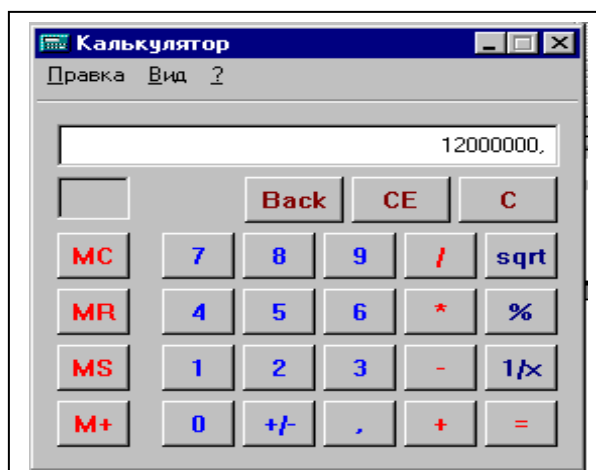
Windows 95 kalkulyatorida myenyu satrida Pravka va Vid bo'limlari mavjud.

Pravka myenyusida qo'yidagi amallar mavjud:

- Kopirovat-kalkulyatordagi sonni chuntakka olish;
- Vstavit-chuntakdan chiqarish;

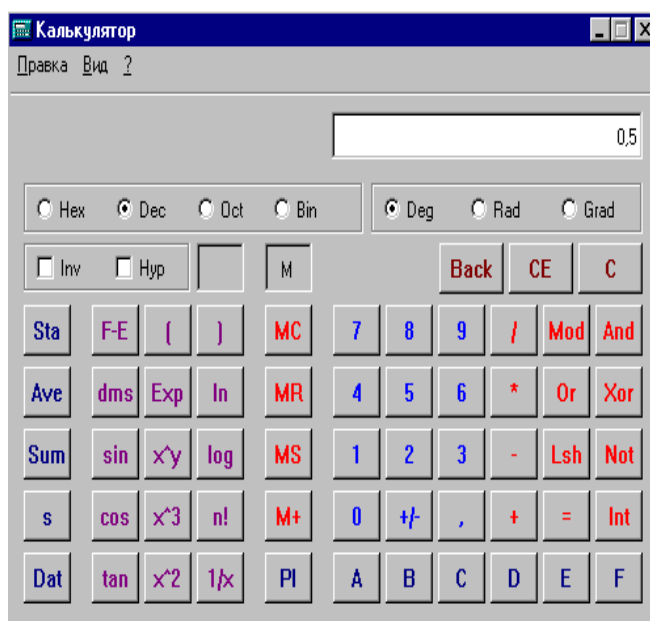
Vid myenyusida qo'yidagi amallar mavjud:

- Injyenyerno`y- muxandislik muhidagi o'tish;
- Obo`chno`y-oddij kalkulyator mo`hitiga o'tish;

Oddiy (Obichnoy) kalkulyator mo`hiti ko`rinishi:

Back	-Back, ← тугмачами, вазифаси сондаги охирги рақамни ычиради;
CE	-Delete тугмачаси, вазифаси сонларни ычириш;
C	-Esc тугмачаси,вазифаси янги щисоблаш жараёнига ытказиш;
M	-хотирада сон мавжудлигини кырсатади ва аксинча;
MC	-хотирани тозалаш, Ctrl+L тугмачаси;
MR	-хотирадан чақыриш, Ctrl+R тугмачаси;
MS	-хотирага олиш, Ctrl+M тугмачаси;
M+	-хотирага йиғиб бориш, Ctrl+P тугмачаси;
sqrt	-сондан квадрат илдиз олиш амали, @ тугмачаси;
%	-фоизларни щисоблашда ишлатилади, % тугмачаси;
1/x	-1 ни киритилган сонга нисбати;
+/-	-сонни ишорасини ызгартириш,
Bin	-8 лик санок системасига утказиш;
Bin	-2 лик санок системасига утказиш;
Deg	-ахакий сонли холат;
Rad	-берилмани радион курунишда киритиш;
Grad	- берилмани градус курунишда киритиш
Mod	-олдикни хисоблаш, %;
And	-Мантикий купайтириш,&;
Or	-Мантикий кушиш;
Xor	-Инкорли мантикий кушиш;
Lsh	-Чапга разрядли силжитиш;

Not

Int

-Хакикий сонни бутун кисми, ;

PI

-Айлана узунлигини диаметрига
нисбати;

☐ **Inv**

-Тригонометрик, статистик, даражали
функцияларнинг

тескарисини аниклаш;

☐ **Нур**

-Sin, cos, tg функцияларнинг
тескарисини аниклаш;

Sta

-Статистик щисоб ва Ave S Sum ва dat
ни ишга тушириш, Ctrl+S;

Ave

-кийматлар, Inv Ave квадратлар урта
арифметигини щисоблаш,
Ctrl+A;

Sum

-кийматларнинг Inv+Sum квадратлар
йи\индисини щисоблаш,
Ctrl+T;

s

-кийматларни уртача фаркланишини
щисоблаш, Ctrl+D;

Dat

-кийматни статистика дарчасига
киритиш, Insert;

F-E

-кийматнинг табиий ва экспоненциал
куриниши, V;

dms

Oddiy kalkulyator muhitida amallar bajarish.

1 – misol. 1250Q120 ni hisoblang.

Kalkulyator yordamida bajarish bosqichi

- “1250” kiritiladi “+” tugmachasi bosiladi “120” kiritiladi “=” yoki Enter tugmachasi bosiladi.

2 – misol. $12,25 \cdot 145 : 50$ ni hisoblang.

Kalkulyator yordamida bajarish bosqichi

- “12,25” kiritiladi “*” tugmachasi bosiladi “145” kiritiladi “/” tugmachasi bosiladi “50” kiritiladi “=” yoki Enter tugmachasi bosiladi.

3 – misol. $\sqrt{1254+120}$ ni hisoblang.

Kalkulyator yordamida bajarish bosqichi

- “1254” kiritiladi “Q” tugmachasi bosiladi “120” kiritiladi “sqrt” tugmachasi bosiladi.

4 – misol. 1244 sonini 15 % ni hisoblang.

Kalkulyator yordamida bajarish bosqichi

- “1244” kiritiladi “*” tugmachasi bosiladi “15” kiritiladi “%” tugmachasi bosiladi.

5 – misol. $(1244-120) \cdot (1205+450)$ ni hisoblang.

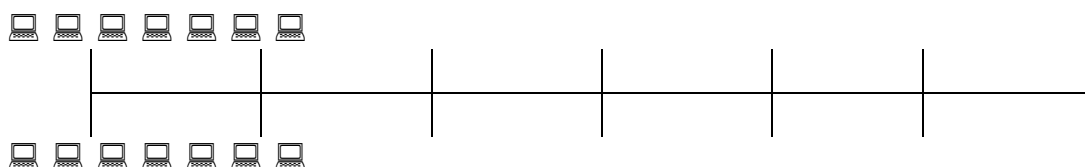
Kalkulyator yordamida bajarish bosqichi

- “1244” kiritiladi “-” tugmachasi bosiladi “120” kiritiladi “MS” tugmachasi bosiladi. 1244-120 ayirma xotiraga saqlanadi.
- “1205” kiritiladi “+” tugmachasi bosiladi “450” kiritiladi “Enter” tugmachasi bosiladi. 1205+450 yig`indi hosil bo`ladi
- “*” tugmachasi bosiladi “MR” tugmachasi bosiladi so`ngra “Enter” tugmachasi bosiladi.

III Windows muhitida tarmoqdan foydalanish.

Kompyuterlararo o'zaro ma'lumotlar almashinuvini ta'minlash uchun lokal tarmoq ishlatiladi. Lokal tarmoq foydalanuvchilarga ommaviy ravishda kompyuterda ishlash va ma'lumot almashish, dasturlarni ishlatish, ommaviy ravishda modem, printer va boshqa qurilmalarni ishlatish imkonini beradi. Lokal tarmoqqa kompyuterlarni birlashtirish uchun har bir ulanuvchi kompyuterga tarmoqli adapter (plata), kerakli mikdorda maxsus shtikerli sim (kabel) lozim. Lokal tarmoqning faoliyatini tug'ri yuritish maqsadida bosh kompyuter (o'qituvchi) ajratiladi, unga lokal tarmoqlar bilan birlashtirilgan ishchi kompyuterlar (o'quvchilar) birlashtiriladi.

Agar tarmoqda 20—25 ta kompyuter mavjud bo'lsa, ular albatta bosh kompyuterga ega bo'lishi lozim.

Lokal tarmoqlar faoliyatini yuritish uchun maxsus dasturiy ta'minot mavjud. Windows 3.1, Windows—95 operatsion tizimlarida lokal tarmoqqa boshqa maxsus dasturlarsiz ham kompyuterlar ulanishi mumkin.

Maxsus tarmoqlar uchun dasturlar tarkibiga Novell NetWare yoki Windows NT Server kiradi. Ba'zan UNIX ning turli xil variantlaridan foydalaniladi.

Lokal tarmoqlar vazifasi bo'yicha biror korxona joylashgan kompyuterlarni birlashtiradi.

Agar tarmoqning abonentlari bir-biridan uncha katta bo'lmagan masofalarda (10—15 km gacha) joylashgan bo'lsa, u holda bu tarmoq lokal tarmoq deb ataladi. LXT uncha katta bo'lmagan xudud oralig'ida joylashgan abonentlarni birlashtiradi. Xozirgi vaqtda lokal hisoblash tarmog'i abonentlarining xududiy sochilib ketishiga aniq bir cheklanishlar mavjud emas. Odatda bunday tarmoq anik bir ob'ektga bog'langan bo'ladi. LXT sinfiga alohida korxonalar, firmalar, banklar, ofislarning va x.k. tarmoqlari misol bo'la oladi.

Xududiy tarmoklar shaxar, tuman, viloyat yoki uncha katta bulmagan mamlakat abonentlarini birlashtiradi. Odatda xududiy MXT abonentlari orasidagi masofa unlab, yuzlab kilometrni tashkil etadi.

Global tarmoklar bir-biridan sezilarli uzok masofada joylashgan, kupincha turli mamlakatlarda yoki xar xil kit'alarda joylashgan abonentlarni birlashtiradi. Bunday tarmokning abonentlari orasidagi aloka liniyalari, radioaloka tizimi va xat-toki sputnikli aloka asosida amalga oshirilishi mumkin.

Global, xududiy va lokal xisoblash tarmoklarini birlashtirish kup tarmokli ierarxiyani yaratish imkonini beradi. Ular ulkan ma'lumot tugshamlarini kuvvatli, iktisodiy maksadga muvofik kayta ishlash vositalarini va cheksiz ma'lumot resursla-riga murojaat kilishni ta'minlaydi. Lokal xisoblash tarmoklari xududiy tarmokka uning komponentalari sifatida kirishi mumkin, xududiy tarmoklar global tarmokdar tarkibiga birlashadi va nixoyat, global tarmoklar xam murakkab struktura-ni tashkil etishi mumkin.

Aynan shunday struktura xozirda eng mashxur va ommaviy bulgan dunyo mikyosidagi superglobal Internet axborot tarmogida kabul kilingan.

Millionlab kompyuterlarni o'zaro birlashtiruvchi tarmoqlardan biri InterNet xalqaro tarmog'idir. Uning dastlabki varianti AQSH mudofaa vazirligining buyurtmasiga muvofik, 60-yillarning oxirlarida ARPAnet nomi bilan mazkur vazirlik kompyuterlarini bog'lash maqsadida yaratilgan.

Ayni vaktda InterNet tarmog'idan 40 million foydalanuvchi ma'lumot olmoqda. InterNet yagona markazdan boshqarilmaydi, lekin elektron manzillar rpyhini ta'minlovchi ommaviy kumitalar mavjud. 1995 yilgacha InterNet tarmog'idan asosan, elektron pochta (matnli fayllarni almashish) teleanjumanlar, ilmiy va ommaviy yangiliklar, qidiruv xizmatlari maqsadida foydalanildi. Bu esa o'z navbatida InterNet tarmog'iga ommaviy qiziqishni uyg'otdi va yangi WWW (World Wide Web) butun jahon matnli ma'lu motlar bazasining yaratilishiga sabab bo'ldi. WWW dasturi yordamida foydalanuvchi InterNet tarmog'iga ulangan kompyuterda Web-cepverga elektron manzilni ko'rsatib kirishi mumkin.

Windows-95 operatsion tizimi ham kompyuter tarmoqlari bilan ishlay oladi. Buning uchun tarmoq qurilmalari va uning dasturiy ta'minoti mavjud bo'lishi kerak.

Tarmoq qurilmalari:

- tarmoq uzellariga joylashtirilgan kompyuterlar (ishchi stantsiyalari va serverlar);
- ma'lumotlarni uzatish apparaturasi va kanallari, ular bilan birga bo'lgan periferiya qurilmalari;
- interfeys platalari va qurilmalari (tarmoqli platalar, modemlar);
- marshrutlovchilar va kommutatsiya kurilmalari;

Uning dasturiy ta'minoti:

- Windows 3.1
- Windows—95
- Windows—98
- Windows—2000
- Novell NetWare
- Windows NT Server
- UNIX

Windows—95da tarmoqdan foydalanish uchun uning ish stolida «Setevoe okrujeniya» (1-rasm) yorlig'iga murojaat qilamiz.

«Setevoe okrujeniya» oynasi hosil bo'ladi. Unda «Vsy set» va kompyuterlar ruyhati mavjud bo'ladi.

(1-rasm)

11

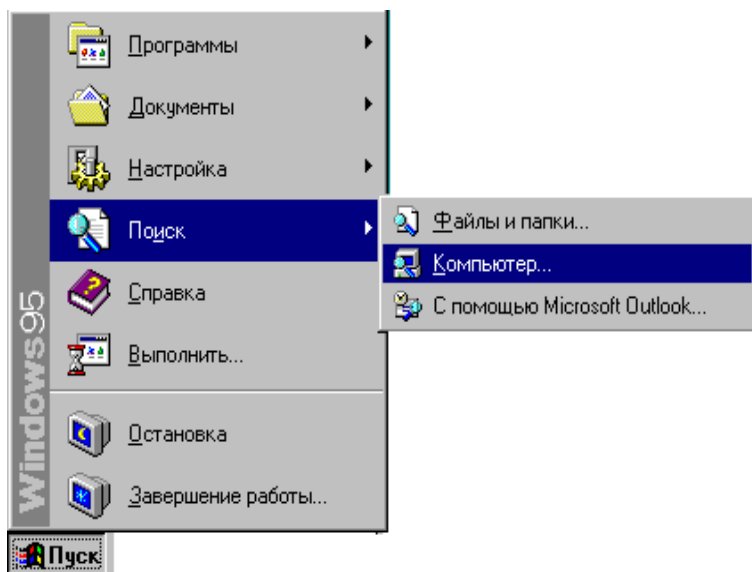
«Vsy set» ga murojaat qilinsa uning oynasida tarmoq guruhlarini hosil bo'ladi kerakli guruh tanlanadi va murojaat qilinadi. Natijada shu guruhga tegishli

kompyuterlar ruyxati hosil bo`ladi.(3-rasm)
(2-rasm)

Ruyhatdan kerakli kompyuter tanlanadi. Kopmyuterga murojaat qilib uning diskidagi axborotlaridan foydalanishimiz mumkin. Uning dasturlaridan nusxa ko`chirish, dasturlarni ishga tushirish mumkin.

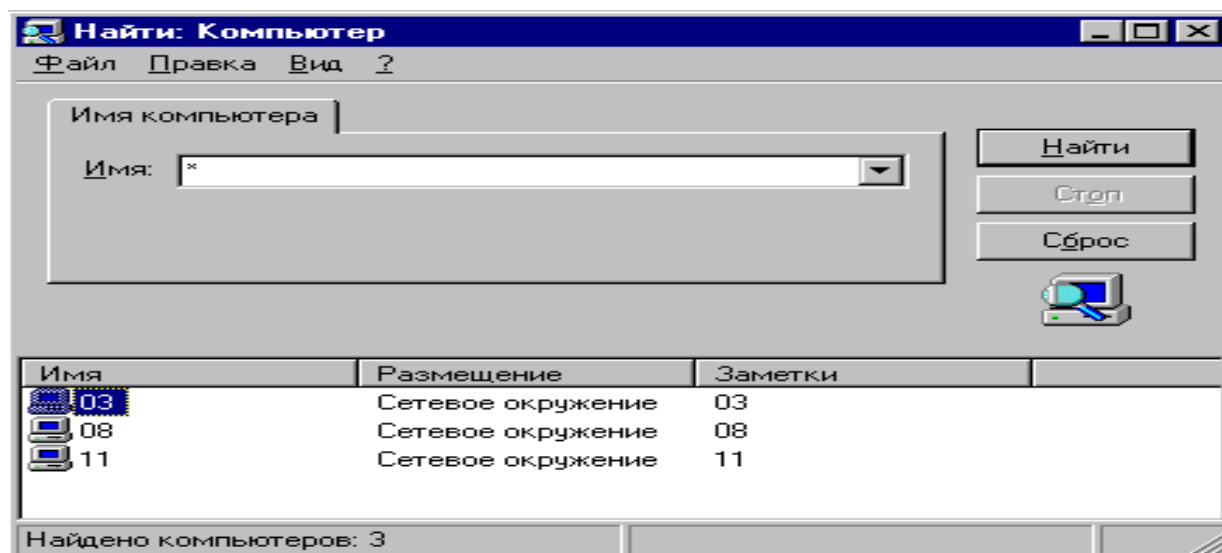

Kompyuterni «Пуск»→Poisk→Kompyuter.. yordamida ham topish mumkin. (4-rasm)

Natijada 5-rasmdagi ko`rinish hosil bo`ladi. Kompyuter nomini «Imya» bandiga kiritamiz va «Ok» tugmachasini bosamiz. Agar Kompyuter nomiga «*» ko`paytirish amalini tanlasak kompyuterlarning barchasini ruyxatini beradi. (5-rasm)

(4-rasm)

1.Paint grafik muharriri WINDOWS oreratsion tizimining standart dasturlari tarkibiga kiradi. WINDOWS oreratsion tizimi komryuterga o`rnatilganda Paint grafik muharriri ham o`rnatiladi. Dastur WINDOWS oreratsion tizimida ishlaydi. Dasturni

ishga tushirishni bosh menyudagi (Главное меню) «Графический редактор Paint» tamg'asi bajaradi. Paint redaktorini «Mspaint.exe» fayli ishga tushuradi.

U quyidagi imkoniyatlarga ega:

- ❖ Tasvirlar yaratish, diskka saqlash va uni qayta yuklash;
- ❖ WINDOWS-95 OT "Paint" dasturi .bmr, .rcx kengaytmadagi fayllar bilan ishlash;
- ❖ Hosil qilgan grafiklarini ish stoliga o'rnatish;
- ❖ Hosil qilgan grafiklarini qog'ozga chiqarish;
- ❖ Biror qismni belgilab olish, belgilangan qismdan nusxa olish, qirqib olib ko'chirish, o'lchamini o'zgartirish;
- ❖ Grafikga matn va belgilar kiritish;
- ❖ Grafik o'lchamini 100%-800% ga kattalashtirib ko'rsatish;
- ❖ Hosil qilingan grafikni biror burchakka og'dirish;
- ❖ Yaratilgan boshqa fayllarni o'rnatish imkoniyatlariga ega.

2.Paint grafik muharriri man'yusi quyidagilardan iborat.

Файл, Правка, Вид, Рисунок, Параметры, Справка.

Файл bo'limi amallari:

Файл	Правка	Вид	Рисунок	Параметры	?
Создать				Ctrl+N	
Открыть...				Ctrl+O	
Сохранить				Ctrl+S	
Сохранить как...					
Предварительный просмотр					
Макет страницы...					
Печать...				Ctrl+P	
Отправить...					
Заполнить рабочий стол Windows					
В центр рабочего стола Windows					
1 C:\Games\win_g\YXSHI\Hongkong					
2 C:\rasmlar\Titanvf					
3 Точечный рисунок BMP					
4 C:\KATALOG\...\маэрузарасм					
Выход				Alt+F4	

- yangi fayl yaratish;
- xotiradan faylni yuklash;
- fayldagi o'zgarishlarni xotirada saqlash;
- faylni boshqa nom bilan xotirada saqlash;
- chop qilishdan oldingi holatni ko'rish;
- sahifa o'lchamlarini belgilash;
- sahifani chop qilish;
- faylni biror yo'nalish bo'yicha jo'natish;
- rasmni Windowsning ish stoliga qo'yish;
- rasmni Windows ish stoli o'rtasiga qo'yish;

-dasturdan chiqish;

Правка bo'limi amallari:

Правка	Вид	Рисунок	Параметры
Отменить			Ctrl+Z
Повторить			F4
Вырезать			Ctrl+X
Копировать			Ctrl+C
Вставить			Ctrl+V
Очистить выделение			Del
Выделить все			Ctrl+L
Копировать в файл...			
Вставить из файла...			

Вид bo'limi amallari

Вид	Рисунок	Параметры	?
✓ Набор инструментов			Ctrl+T
✓ Палитра			Ctrl+A
Строка состояния			
Масштаб			
Просмотреть рисунок			Ctrl+F
Панель атрибутов текста			

Рисунок bo'limi amallari:

Рисунок	Параметры	?
Отразить/повернуть...		Ctrl+R
Растянуть/наклонить...		Ctrl+W
Обратить цвета		Ctrl+I
Атрибуты...		Ctrl+E
Очистить		Ctrl+Shift+N

Параметры bo'limi amallari:

Параметры	?
Изменить палитру...	
Загрузить палитру...	
Сохранить палитру...	
Непрозрачный фон	

Asboblari to'rlami

Палитра

Biror asbobdan foydalanish uchun sichqoncha ko'rsatkichi o'sha tugmachaga ustiga olib boriladi va sichqoncha chap tomon tugmachasi bosiladi. Sichqoncha ko'rsatkichi kerakli qismga olib borilib sichqoncha chap yoki o'ng tomon tugmachasi bosilgan holda amal bajariladi. Rang tanlash uchun палитрадаги ranglardan biri ustiga

sichqoncha ko'rsatgichi olib boriladi va sichqoncha chap yoki o'ng tomon tugmachasi bosiladi.

Tasvirlar kerakli asboblardan foydalanilgan holda yaratiladi.

Asboblarning to'rtlamidagi amallar vazifalari:

	—	tasvirdagi kerakli qismni belgilab olish amali;
	—	tasvirdagi kerakli qismni belgilab olish amali;
	—	tasvirdagi kerakli qismni o'chirish amali;
	—	To'rtburchak chizishni tanlash;
	—	Aylana chizishni tanlash;
	—	to'g'ri chiziq chizish amaliga o'tish;
	—	egri chiziq chizish amali;
A	—	matn kiritish amali;
	—	Burchaksiz kvadrat chizish;

Hosil qilingan tasvirni xotiraga saqlash uchun файл bo'limidagi «Сохранить» va «Сохранить как» amallari yordamida bajariladi.

Tasvirni xotiradan yuklash esa Файл bo'limidagi «Открыть» amali yordamida bajariladi.

V Windows operatsion tizimida Fayllar bilan ishlash.

Provodnik (boshlovchi) dasturi Windows 2000 tizimida moxiyati buyicha Norton Commander qobik dasturining fayl va kataloglar ustida bajariladigan tegishli buyruqlarni o'zida mujassamlashtirgan.

«Provodnik» (Boshlovchi) ilovasi WINDOWS operatsion tizimi standart dasturlari tarkibiga kiruvchi dastur bo'lib, disk va fayllar bilan ishlashni osonlashtirish uchun xizmat kiladi.

«Provodnik» ilovasida kompyuterdagida mavjud axborotlarning faylli strukturasini daraxt shaklida ko'rish mumkin.

«Provodnik» ilovasi «Mening kompyuterim» ilovasiga o'xshash bo'lib, fakat «Servis» menyusi mavjudligi bilan farakkiladi. «Provodnik» menyusida quyidagi bo'limlar mavjud:

FAYL, PRAVKA, VID, PEREXOD, IZBRANNOYe, SERVIS, SPRAVKA.

«SERVIS» menyusi yordamida fayllarni qidirish mumkin. Bu amal «PUSK» tugmachasi orqali chiqariladigan «POISK» operatsiyasida xam bajariladi. Mazkur menyuda tarmoq diskini ulash va olib tashlash amallari xam bajariladi.

Boshka dasturlar kabi «PROVODNIK» dasturi xam o'zining oynasiga yopish, o'lchamini o'zgartirish, yashirish tugmalari xamda o'z menyusiga ega. Oyna ikki: o'ng va chap bo'laklardan iborat. Chap bo'lakda disk va jildlar ro'yxati, o'ng bo'lakda esa chap bo'lakdan tanlangan obyektlar ichida mavjud jild va fayllar ro'yxati joylashtiriladi.

Dasturning o'z menyu satri bo'lib, uning bandlari Mening kampyuterim menyusidan deyarli farq qilmadi va nomlanishi aynan saklangan. Lekin tarixiy darcha ikki kism: o'ng va chap bo'laklardan iborat. Darchaning chap qismida jildlar daraxti, o'ng qismida esa belgilangan jildga mos kichik jild va fayllar ro'yxati keltirilgan. Jildlar daraxtida xar bir yorlik oldidagi «Plyus» belgisi joriy jild kichik jildga ega ekanligi, «minus» belgisi jildning to'la ochilganligini bildiradi. Biror faylni bir jilddan ikkinchisiga o'tkazish uchun, belgilangan fayl «sichroncha»ning ko'rsatkichi olib keinib, chap tugma bosilgan xolda siljilib, o'tkazilayotgan jildning ustiga olib boriladi va tugma

qo'yib yuboriladi. Biror faylning nusxasini olish uchun yuqoridagi amal klavyaturadagi «Ctrl» tugmasi bosilgan xolda amalga oshiriladi. Fayl yoki jildlar guruxini belgilash uchun, ularning yonida «sichkoncha»ning chap tugmasi bosiladi. Natijada ajratib olingan gurux yorliklarining rangi o'zgaradi. Ulardan nusxa olish yoki ko'chirish yuqoridagiga aynan o'xshash bo'ladi. Boshlovchi darchasida barcha fayllar bajarayotgan vazifalarining mohiyatidan kelib chiqqan xolda mos yorliklar orqali ifodalanadi. Bu yorliqlarning turi ko'p bo'lib, ularning mohiyatini tushunish uchun MENYuning VID qismidagi SVOYSTVA bandi faollashtiriladi.

Xosil bo'lgan muloqatli darchada FAYLLAR TIPI bo'limi orqali kerakli ma'lumotlarga ega bo'lishimiz mumkin. Biror kerakli faylni topish uchun MENYuning SERVIS qismidagi POISK bandiga murojaat qilinib, xosil bo'lgan muloqatli darchada izlanayotgan faylning belgisi kiritiladi.

Ta'lim muassasalarini IBM PS turidagi kompyuterlar bilan ta'minlanayotganligini e'tiborga olib fanni o'qitishning dastur vositasi sifatida WINDOWS texnologiyasini olish kerak bo'ladi. Ammo, fayllar, ularning turlari, tuzilishi, disketalarda joylanishi, kompyuterlar bilan muloqotni tashkil qilish MS DOS muhitida yaqqolroq, aniqroq ekanligini, o'rta maktablarda, asosan, shu operatsion tizim ishlanishini e'tiborga olib, awal fanning har bir bo'limidan bilimlarni ushbu muhitda o'zlashtirish maqsadga muvofiqdir. Qolaversa, WINDOWS operatsion tizimi MS DOS negizida yaratilgan va unda MS DOS muhitida ishlash ko'zda tutilgan. MS DOS sobiq-dastur sifatida NC (yoki VC) dasturini olish mumkin.

« Masalan, matn muharrirlaridan MS DOS EDITOR, LEKSIKON, WD, WINWORD kabi. Shuning uchun «Informatika» fani o'qituvchisiga nazariy va amaliy mashg'ulotlar mavzularini tanlashda ma'lum darajada erkinlik berilishi kerak. O'quvchilarning qobiliyati, tayyorgarlik darajasiga qarab o'qituvchi u yoki bu mavzuni to'liq tushuntirsa, boshqasi haqida umumiy tushunchalar berish bilan cheklanadi, ya'ni fanning negizi-yadrosini tashkil qiluvchi qismlari to'liq o'rganilishi kerak bo'ladi.

VI Word matn muharririda matn bo`lamlari bilan ishlash. Pravka bo`limi amallari.

1. Matnlar Kiritish Klaviatura yordamida amalga oshiriladi. Bosh harfda yozish uchun «Shift» tugmachasi bosgan holda yozish KEraK. Siz yozmoqchi bo`lgan matn bosh harflarda yozilishi KEraK bo`lsa, u holda «CapsLock» tugmachasini bir marotaba ishlatamiz. «CapsLock» indiKatori yonadi. Kursorni satr oxiriga olib bormoqchi bo`lsangiz u holda «End» tugmachasini bosamiz. Matnni belgilashni turli xil usullari bor.

1-usul.

- a) «Shift+←»-chapga qarab satr bo`ylab; belgilash
- b) «Shift+→»-unga qarab satr bo`ylab belgilash;
- c) «Shift+↑»-yuqoriga qarab ustun bo`ylab belgilash;
- d) «Shift+↓»-pastga qarab ustun bo`ylab belgilash;

YUqoridagi belgilash usullari «Shift» tugmachasi bosilgan holda amalga oshiriladi.

2-usul.

Sichqoncha yordamida amalga oshirish mumKin. Buning uchun sichqoncha Ko`rsatgichi belgilanishi KEraK bo`lgan qismga olib KElinadi va sichqoncha chap tugmachasi bosilgan holda haraKatlantiriladi.

3-usul.

Sichqoncha Ko`rsatgichi belgilashishi KEraK bo`lgan satr bosh qismiga olib KElinadi. Sichqoncha Kursatgichi quyidagi «↵» Ko`rinishga o`zgaradi. SHunday holda sichqoncha chap tugmachasi bosilsa o`sha satr belgilanadi. SHu tartibga pastga yoKi yuqoriga xaraKatlantirilsa ham belgilash ishlari amalga oshiriladi.

4-usul.

Biror so`zni belgilamoqchi bo`lsaK sichqoncha Ko`rsatgichi belgilashishi KEraK bo`lgan so`z o`stiga olib boriladi va tEzliKda chap tugmachasi tEzliKda iKKi marta bosiladi.

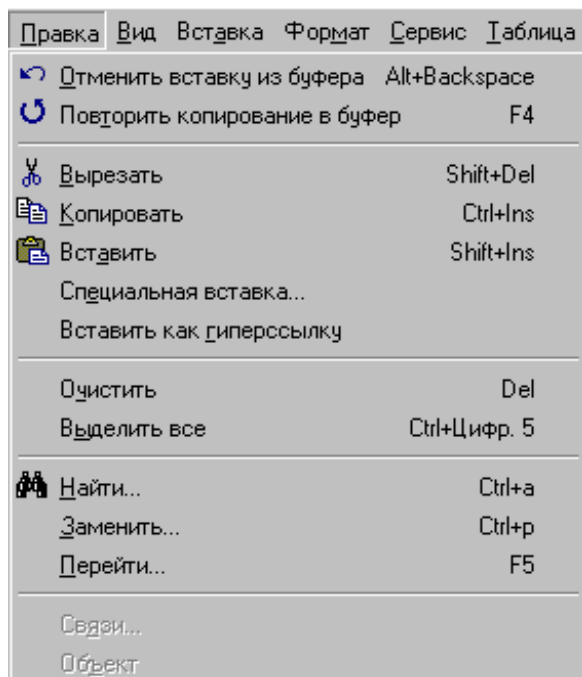
5-usul.

Biror jumlani belgilamoqchi bo`lsaK, u holda «Ctrl» tugmachasi bosilgan holda sichqoncha chap tomon tugmachasi bosiladi. Natijada bitta jumla belgilanadi.

6-usul.

- «Ctrl+Shift+↑»-bir abzats yuqoriga qarab belgilash.
- «Ctrl+Shift+↓»-bir abzats pastga qarab belgilash.
- «Ctrl+Shift+→»-bir so`z unga qarab belgilash.
- «Ctrl+Shift+←»-bir so`z chapga qarab belgilash.

2. PravKa bo`limi amallari quyidagi amallardan iborat:

-bekor qilish amali;

-qaytarish amali;

-belgilangan qismni qirqib chuntaKKa olish;

-belgilangan qismdan chuntaKKa nusxa olish;

-Kursor turgan joyga chuntaKdan chiqarish;

-maxsus o`rnatuv:

-gipErsso`lKa o`rnatish;

-belgilangan qismni o`chirish;

-barcha matnlar belgilash;

-biror bir belgini izlab topish;

-belgini izlab boshqasiga almasht-sh;

-Ko`rsatilgan joyga o`tish;

(1-rasm)

Yuqorida qayd etilgan amallarni sichqoncha yordamida asboblaridan foydalangan holda ham bajarish mumKin. Bu asboblar 1-rasmdagi amallarning chap tomonida Ko`rsatilgan. Bundan tashqari bu amallar Klaviaturadan foydalangan holda ham bajarilishi mumKin. Bu haqidagi ma`lumotlar 1-rasmdagi amallarning ung tomonida Ko`rsatilgan.

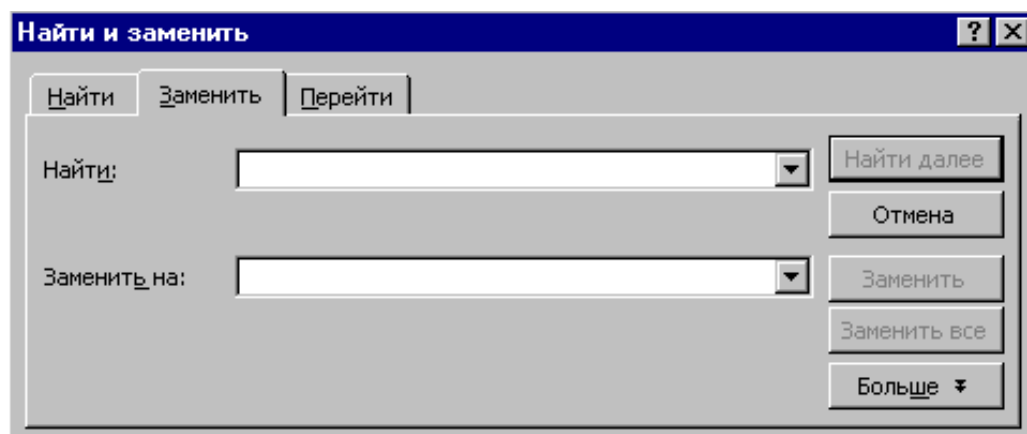
Misol uchun:

«Vo`rEzat» amalini quyidagi usullarda bajarish mumKin:

- MEnyular satridagi «PravKa → Vo`rEzat» (2-rasm)
- «2-ramdagi» asbob yordamida;
- «Shift+Delete» - «Shift» tugmachasi bosilgan holda «Delete» tugmachasi bosiladi.
- Sichqoncha ung tomon tugmachasi bosilganda amallar ruyxati hosil bo`ladi. Amallardan «Vo`rEzat» amali tanlanadi.

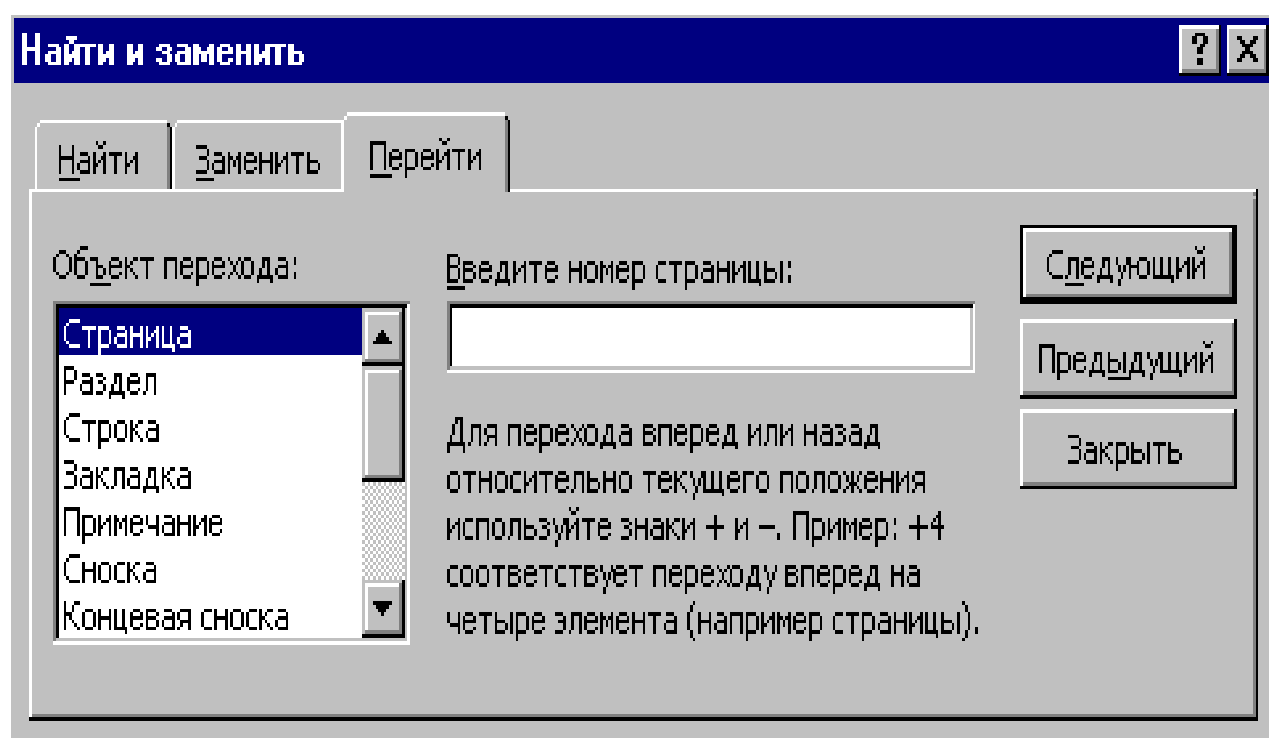
Nayti va ZamEnit amallari ishlatilganda 2-rasmdagi Ko`rinish hosil bo`ladi.

(3-rasm)

«Nayti» qismiga izlanayotgan belgi yoKi so`z Kiritiladi. «ZamEnit na:» qismiga almashtirilishi KEraK bo`lgan belgi yoKi so`z Kiritiladi.

Nayti dalye	-	Navbatdaxisini topish amali;
OtmEna	-	Bekor qilish amali;
Zamenit	-	Almashtirish amali;
Zamenit vse	-	Hammasini almashtirish amali;
Bolshe	-	Kengaytirilgan izlash holati;

(4-rasm)

Pereyti amaliga murojaat qilinganda yuqoridagi Ko`rinish hosil bo`ladi.

Keling siz 10-betdasiz, 15-betga o`tkazmoqchisiz.

- «PravKa→Pereyti» amali ishga tushuriladi;
- «VvEditE nomEr stranitso`»: qismiga +5 Kiritasiz;
- «SIEduyushiy» amali «PErEyti» amaliga almashadi;
- «PErEyti» tanlanadi;
- Natijada siz 15-bEtga o`tasiz;

3. BELgilangan qismdan nusxa Ko`chirish bajarish tartibi quyidagicha:
1-usul.

- a) KEraKli qism belgilanadi;
 - b) MENyular satridan «PravKa➔Kopirovat» tanlanadi;
 - c) Kursor Kuchirilmoqchi bo`lgan qismga olib boriladi;
 - d) MENyular satridan «PravKa➔Vstavit» tanlanadi;
- 2-usul.

Kkrakli qism belgilanadi;

- a) Asboblardan 2-rasmdagi asbob sichqoncha chap tugmachasi bilan bosiladi;
- b) Kursor Kuchirilmoqchi bo`lgan qismga olib boriladi;
- c) Asboblardan asbobi sichqoncha chap tugmachasi bilan bosiladi;

Xulosa

Windows NT sinfi tizimlari butunlay boshqa xavfsizlik modeliga egadirlar. Ximoya vositalari, boshidanoq OT ning o'ziga integrallashtirilgandir. Xavfsizlik tizimi, ish jarayonida kim va qanday xarakatlarni bajarganligini va qanday obyektlarga murojaat qilmoqchi ekanligini nazorat qiladi.

OT lardan so'ralayapgan amallar va ma'lum obyektlarga murojaatlar, faqat foydalanuvchida bunga zaruriy xuquq va ruxsatnomalari bo'lsagina, ruxsat beriladi.

Opyeratsion tizim (OT) – bu EXM zaxiralarini boshkarish, amaliy dasturlarni chikarish va ularning tashki kurilmalar, boshka dasturlar bilan uzaro alokasini amalga oshiruvchi, shuningdyek foydalanuvchining kompyutyer bilan mulokatini ta'minlovchi dasturiy vositadir.

EXM ning istalgan komponentlari va ularga byeriladigan imkoniyatlar: markaziy protsyessor, tyezkor yeki tashki xotira, tashki kurilmalar, dasturlar va boshkalar zaxira bulib xizmat kiladi.

Kupgina opyeratsion tizimlar xatolarni tuzatish va yangi imkoniyatlarni kiritish yunalishida modifikatsiyalashadi va takomillashadi. Vorislikni saklash maksadida opyeratsion tizmning yangi modyefikatsiyasi kayta nomlanmaydi, balki vyersiyalar (taxminan) nomini oladi. OT vyersiyali odatda 6.00, 2.1, 3,5 va xokazo kurinishda «unli kasrni» anglatadi.

Opratsion tizimlarning tasniflanishi

Opyeratsion tizimlar kuyidagi omillar buyicha tasniflanadi:

Bir vaktida ishlaydigan foydalanuvchilar: bir (kishi) foydalanuvchi, kup (kishi) foydalanuvchilar soniga kura;

Tizim boshkaruvchi ostida bir vaktida foydalanuvchi jarayenlar: bir vazifali, kup vazifalilar soniga kura;

Kullab-kuvvatlovchi jarayenlar: bir protsyessorli, kup protsyessorlilar soniga kura;

OT kodi razryadiga kura: 8,16,32,64 razryadliligiga kura;

Xozirgi paytda opyeratsion tizimlarning DOS; OSG`2; UNIX; Windows oilalari keng tarkalgan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A.Ahmedov, N. Taylaqov «Informatika» Toshkyent. «Myexnat»-2001 y.
2. M.Aripov, A.Haydarov “Informatika asoslari”:Toshkent.“Mexnat”-2002 y.
3. A. Abduqodirov, A.Hayitov “Axborot texnologiyalari” Toshkent
4. “O’qituvchi”-2002 y.
5. T. Xolmatov, N. Taylaqov “Amaliy matematika, dasturlash va kompyuterning dasturiy ta’minoti ”, Toshkent, “Mehnat”-2000 y.
6. A. Kushnerenko, G. Lebedev “Informatika va hisoblash texnikasi asoslari” Toshkent “O’qituvchi”-1991 yil;